

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ МОНІТОРИНГУ
ІНФОРМАЦІЙНО-КОНСУЛЬТАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В
СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ**

Вінницький національний аграрний університет

Постановка проблеми

Розвиток інформаційно-консультаційного обслуговування сільського господарства в Україні має чітко виражений еволюційний характер. Інформаційно-консультаційні служби намагаються удосконалювати свою організаційну структуру, більш глибоко вивчати проблеми сільськогосподарських товаровиробників, будують більш довгоглядні плани.

Важливим етапом у розвитку інформаційно-консультаційної діяльності в Україні стало формування законодавчої бази. На виконання Закону України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» було розроблено ряд нормативно-правових актів. Серед них Державна цільова програма сільськогосподарської дорадчої діяльності на 2005-2009 р.р. [1], яка визначила завдання, напрямки та перспективи розвитку інформаційно-консультаційної діяльності в сільській місцевості. На жаль, не всі завдання даної Державної цільової програми були реалізовані, чому слугувало ряд причин. Серед них і відсутність системного моніторингу щодо поширення сільськогосподарських знань і досягнутих результатів та невизначеність єдиних критеріїв такої оцінки, що унеможливило поточне корегування програми в ході її здійснення. Тому, задля більш ефективного виконання завдань розвитку дорадництва, передбачених розділом IV Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015р. [2] важливо розробити та провадити механізм системного моніторингу інформаційно-консультаційної діяльності в сільському господарстві.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Питання щодо вирішення проблем організації ефективного інформаційно-консультаційного забезпечення аграрного сектору неодноразово піднімались вітчизняними та зарубіжними вченими-економістами, серед яких М.Ф. Безкровний, О.М. Бородіна, Т.А. Бутенко, О.А. Галич, Т.П. Кальна-Дубінюк, М.Ф. Кропивко, І.М. Криворучко, О.П. Недбалюк, Р.М. Шмідт, А. Ван ден Бан, В. Віткін, В.М. Кошелєв, В.В. Маковецький та інші. Однак, вони не приділяють достатньо уваги моніторингу інформаційно-консультаційної діяльності як фактору підвищення її результативності, якості та ефективності, тому цей напрям потребує подальшого наукового дослідження та практичного втілення.

Формулювання мети статті

Метою статті є дослідження існуючих в світі підходів до організації моніторингу інформаційно-консультаційної діяльності в сільському господарстві та розробка власного концептуального підходу, що може бути

застосованим в Україні.

Основний матеріал дослідження

Існує декілька підходів щодо організації моніторингу інформаційно-консультаційної діяльності в сільському господарстві. Більшість з них були розроблені у 80-90 роки зарубіжними науковцями у відповідь на потребу удосконалення сільськогосподарської дорадчої діяльності та її результативності і ефективності. В цілому вони подібні, проте відрізняються за своїм призначенням. Всі вони пропагують помірність та своєчасність, що є невід'ємними вимогами високочласного моніторингу. Серед основних підходів щодо організації моніторингу можна виділити наступні:

1. Традиційний (адміністративний) підхід. Базуючись на систематичному загальноприйнятому звітуванні, цей підхід опікується виробничими та фінансовими досягненнями інформаційно-консультаційної діяльності. Основним недоліком являється велика кількість звітів від дорадників та відсутність або ігнорування відгуків від одержувачів інформаційно-консультаційних послуг. Тому цей підхід все частіше замінюється або доповнюється іншими підходами.

2. Рівневий підхід. Даний підхід організації моніторингу був представлений у 1977 році Керні та Тепінгом і фокусується на трьох рівнях інформаційно-консультаційної діяльності: 1). Візит (зустріч), як засіб інформаційно-консультаційної діяльності; 2). Рекомендація, як зміст візиту, направлена на збільшення виробництва сільськогосподарської продукції; 3). Збільшення виробництва, як кінцевий наслідок інформаційно-консультаційних послуг направлених на розвиток сільського господарства [5].

3. Методологічний підхід. Представлений у 1981р. Слейдом та Фейдером, даний підхід базується на рівневому підході і рекомендує здійснювати моніторинг згідно виробничого циклу під час посіву та збору урожаю, використовуючи відповідні показники та звіти.

4. Підхід розширеного моніторингу. Касли та Комар рекомендували у 1987р. поширювати направленість моніторингу не тільки на збір виробничої та фінансової інформації із документації, а й від одержувачів інформаційно-консультаційних послуг та підчас проведення соціологічно-економічних досліджень. Згідно цього підходу більший акцент ставиться на моніторинг, ніж на оцінку. Соціологічно-економічні дослідження це новітній інструмент цього підходу [4].

5. Підхід запровадження системи показників. Марфи и Марчент запропонували впровадити показники та ключові терміни моніторингу. Цей підхід просунувся від аналізу результатів сільськогосподарського виробництва до відстеження проведення інформаційно-консультаційних заходів, реакції на них та їх результативності [3].

6. Маркетинговий підхід. У 1990 Ли запропонував підхід, який базується на ринковій сегментації, як стандартному маркетинговому інструменті. Згідно цього підходу потреби та попит на нові технології – це перший напрям моніторингу, наступний – сегментація цільових груп

інформаційно-консультаційної діяльності згідно готовності запровадити ці технології у сільськогосподарське виробництво.

Серед представлених підходів неможливо вибрати найкращий. Ми погоджуємось, що для здійснення плідного, високоефективного моніторингу варто ґрунтуватися на всіх цих підходах комплексно.

Нами було здійснено спробу поєднати існуючі в світі підходи до організації моніторингу інформаційно-консультаційної діяльності в сільському господарстві із українськими реаліями та створити власну модель. Концептуальна основа пропонованої системи складається з чотирьох основних компонентів (рис. 1), а саме:

а). Суб'єкти надання інформаційно-консультаційних послуг в сільському господарстві. До них ми відносимо: інформаційно-консультаційної (дорадчі) служби, регіональні центри наукового забезпечення агропромислового виробництва УААН та приватні консалтингові фірми.

б). Суб'єкти моніторингу. Ними можуть бути як самі суб'єкти надання інформаційно-консультаційних послуг, так і представники головних управлінь агропромислового розвитку областей (районів), співробітники Департаменту освіти, науки та дорадництва Міністерства аграрної політики України, а також інші зацікавлені органи виконавчої влади. Як правило, здійснення моніторингу інформаційно-консультаційної діяльності в сільському господарстві покладається на постійно діючі або тимчасово створені для цього відділи. Зважаючи на те, що при Департаменті освіти, науки та дорадництва функціонує Відділ координації дорадництва, доцільно використати існуючі ресурси. Крім того, даний відділ найбільше потребує узагальненої інформації по Україні щодо результативності, якості та ефективності наданих інформаційно-консультаційних послуг для оцінки рівня виконання Державної цільової програми надання соціально-спрямованих дорадчих послуг, освоєння при цьому бюджетних коштів та планування майбутньої діяльності.

в). Матриця інформаційних потреб. Вона відображає, що чим вищий рівень суб'єкту моніторингу, тим більш ширшої та глибшої інформації щодо стану сільського господарства та інформаційно-консультаційної діяльності він потребує. Дана інформація відображається за допомогою показників результативності, якості та ефективності, які узагальнюються та акумулюються Управліннями агропромислового розвитку областей, а в цілому по Україні – Відділом координації дорадництва. Крім того, інформація щодо діяльності сільськогосподарських дорадчих служб може акумулюватися Національною асоціацією «Дорада», а по Центрам наукового забезпечення АПВ – Українською академією аграрних наук.

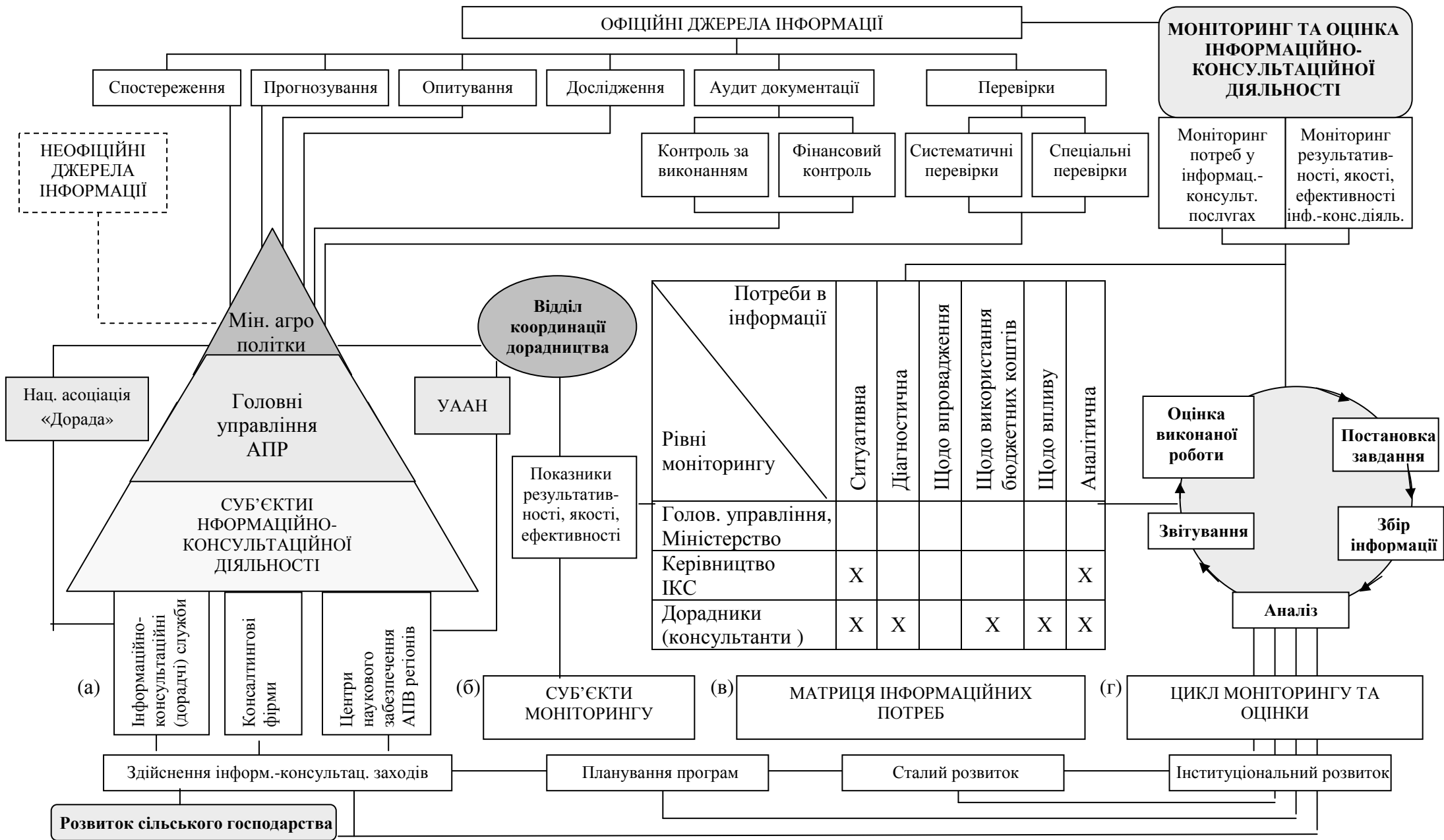

Рис. 1. Схематична система організації моніторингу та оцінки інформаційно-консультаційної діяльності в сільському господарстві

г). Цикл моніторингу та оцінки. Виходячи із потреби в інформації формується мета та завдання моніторингу (оцінки) інформаційно-консультаційної діяльності. Збір інформації може виконуватись систематично (моніторинг) або одноразово (оцінка) в залежності від обраних цілей та критеріїв. Важливо здійснювати як моніторинг потреб сільгоспвиробників та сільського населення у додаткових знаннях та навичках, так і відстежувати результативність, якість та вплив інформаційно-консультаційної діяльності на сільське господарство. Після обробки та аналізу одержаних показників готуються та подаються звіти у визначені строки. Результати моніторингу використовуються для планування та удосконалення майбутньої інформаційно-консультаційної діяльності в сільському господарстві, а також для удосконалення самого процесу моніторингу.

Необхідна інформація для моніторингу та оцінки інформаційно-консультаційної діяльності в сільському господарстві може надходити суб'єктам моніторингу з офіційних та неофіційних джерел. Офіційною вважається інформація, яка була одержана в результаті застосування таких методів як спостереження, опитування, соціологічно-економічне дослідження, аудит документації тощо.

Систематичне відстеження потреб, результативності, якості та ефективності інформаційно-консультаційної діяльності в сільському господарстві забезпечує її сталий розвиток. В результаті, це стимулює інституціональний розвиток, під яким слід розуміти «процес удосконалення можливостей організацій у підвищенні ефективності використання наявних трудових та фінансових ресурсів» [5]. Збільшення потенціалу інформаційно-консультаційних служб дозволить підвищити ефективність сільськогосподарського виробництва та забезпечить розвиток сільських територій.

Висновки та пропозиції

Організація в Україні єдиної системи моніторингу інформаційно-консультаційної діяльності в сільському господарстві дасть можливість відстежувати хід виконання відповідної Державної цільової програми та оцінювати її вплив. Формування та системне поповнення інформаційної бази результатів моніторингу дозволить аналізувати тенденції, виявляти недоліки, удосконалювати існуючі та планувати майбутні програми. Але найголовніше, регулярне відстеження своєї діяльності безпосередньо суб'єктами надання інформаційно-консультаційних послуг в сільському господарстві призведе до покращення їх результативності, якості та ефективності, що сприятиме розвитку ринкової економіки в сільській місцевості, зростанню прибутковості сільськогосподарських підприємств, підвищенню рівня доходів та покращенню добробуту сільського населення України. Запровадження моніторингу уможливить подальші дослідження впливу інформаційно-консультаційної діяльності на сільське господарство.

Література:

1. Державна цільова програма сільськогосподарської дорадчої діяльності на 2005-2009 р.р.. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.minagro.kiev.ua/page/?4807>
2. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1158-2007-%EF>
3. Недбалюк О.П. Програми розвитку сільської місцевості як теорія, методологія і практика дорадчих служб в США : монографія / О.П. Недбалюк. - Вінниця: Видавництво ГО «Поділля-2000», 2005. – 160 с.
4. Casley, D.J., Kumar K. Project monitoring and evaluation in agriculture. Baltimore and London: Johns Hopkins University Press (published for World Bank), 1987. – 161 p.
5. Improving agricultural extension: a reference manual / edited by Burton E. Swanson, Robert P. Bentz, Andrew F. Sofranko. – Rome: FAO, 1997. – 220 p.